

Debatt

Folk på vandring

Arne Jon Isachsen
professor i internasjonal
økonomi,
Handelshøyskolen BI

Verden har opplevd det før – folk på vandring. I nyere tid er det bosettingen i Amerika vi nordmenn kanskje først tenker på. I perioden 1821 til 1924 utvandret om lag 55 millioner europeere, eller en åttendedel av arbeidsstyrken. Av disse fant 34 millioner veien til USA. Mer enn 800 000 nordmenn dro over Atlanteren for å prøve lykken i Den nye verden. De fleste, nesten en halv million, i 30-årsperioden 1880–1910.

Når uttrykket «folk på vandring» bringes på bane i våre dager, tenker de fleste ikke på dem som reiser ut, men på dem som kommer inn. I 1950 utgjorde innvandrere (i all hovedsak fra Nord-Europa) 1,4 prosent av Norges befolkning, mot 8,3 prosent i dag. Av disse 387 000 personene kommer 217 000 fra mer eksotiske land som Tyrkia og land i Asia, Afrika og Sør-Amerika. I Oslo utgjør innvandrere 23 prosent av befolkningen – det samme som i Paris, mot 30 prosent i London.

Storbritannias statsminister Tony Blair mener at immigrasjon «is the toughest political issue in Europe and the US right now» (Rachman 2006). Tøffest, fordi det innbefatter så mye. Økonomi og politikk, historie og religion, kalde beregninger og sterke følelser.

Hensikten med denne artikkelen er å trekke frem noen observasjoner og resonnementer av relevans for den pågående debatten om innvandring. Artikkelen avsluttes med et par kontroversielle betraktninger.

Takk til Rune Sørensen og Håvard Tvinnereim for gode kommentarer til et tidligere utkast. De er fritatt for å skulle samstemme i det som nå følger.

Kort historisk tilbakeblikk

I 1921 satte USA stopp for innvandring. Mens 24 millioner mennesker vandret inn til USA i årene 1880–1924, kom det bare en halv million gjennom 1930-årene.¹ I 1965 lempet USA på reglene for innvandring. Resultatet lot ikke vente på seg. Andelen amerikanere født i et annet land gikk opp fra 4,7 prosent i 1970 til 12 prosent nå. Det betyr at av USAs 300 millioner innbyggere er 35 millioner født i et annet land. I tillegg kommer ulovlige immigranter som trolig utgjør mer enn 10 millioner.

Ser vi på absolutte tall, kom det 8,8 millioner innvandrere til USA i årene 1901–19, mot 9,1 millioner i tiåret 1991–2000. Men siden det bor tre ganger så mange mennesker i USA nå som den gang, veide innvandringen tre ganger så tungt for hundre år siden.

Rent økonomisk var utvandringen til USA en vinn–vinn-situasjon for fattigfolk i Norge:

- De som ble igjen hjemme, fikk mer – og bedre – jord å dyrke. Det gav større utbytte pr. arbeidstime og pr. småbruk. Og videre, når mange dro ut, ble den gjenværende arbeidskraft mer verdifull. Prisen på arbeidskraft gikk opp. Levestandarden for norske arbeidere, husmenn og småbønder steg. Andelen av verdiskapningen som kapitalister og godseiere mottok, gikk ned. Utvandringen hadde således gunstige fordelingsvirkninger i gamlelandet.
- De som reiste ut, kunne gå løs på ny, jomfruelig mark. For mange betydde dette et langt bedre inntektsgrunnlag enn hva de kunne drømt om hjemme. Særlig fart i sakene ble det etter at president Abraham Lincoln underskrev Homestead Act i 1862. Etter denne loven kunne en nybygger med familie ta i bruk 640 dekar upløyd jord. Han måtte bosette seg der og dyrke jorda. Etter fem år kunne han kreve eiendomsretten. Hele ti prosent av USAs areal fikk sine eiere på denne måten.

Jomfruelig mark, sa vi. Vel. Mange steder var marken i flittig bruk. Ikke for dyrking av hvete og mais. Men for store bøffelflokker og andre skapninger. Som i sin tur gav livsgrunnlag for indianerne som allerede bodde i Amerika. Men urbefolkningens rettigheter betydde lite for de aggressive innvandrene. Som professor Samuel Huntington minner oss om:

¹ Tallene i dette avsnittet er i hovedsak hentet fra Freeman (2006).

The West won the world not by the superiority of its ideas or values or religion (to which few members of other civilizations were converted) but rather by its superiority in applying organized violence. Westerners often forget this fact; non-Westerners never do (Huntington 1997: 51).

På hundre år, frem til slutten av 1920-årene, emigrerte hele 13 prosent av Europas arbeidsstyrke. Norge lå over dette gjennomsnittet, men ikke på nivå med Irland og Italia som erfarte en nedgang i arbeidsstyrken på 30 prosent. Særlig etter uår og hungersnød på 1840-tallet så mange irer ikke noe alternativ til det å flytte fra landet sitt.

Nærmere om folkevandringer i våre dager

Nå er bildet snudd. I våre dager opplever både Norge, Italia og Irland det motsatte: netto innflytting. For Irlands vedkommende i en skala ingen hadde tenkt seg. I mai 2004 ble ti land i Øst-Europa tatt opp som medlemmer i EU, hvorav Polen med sine vel 38 millioner innbyggere er det største. Siden den gang har 100 000 mennesker flyttet fra EU-10 til det lille øyriket Irland, som selv bare har 4,2 millioner innbyggere. Én viktig grunn til dette er at bare Storbritannia, Sverige og Irland tillot fri innvandring fra de nye EU-landene. En annen er at baltere, ungarere og tsjekkere behersker det engelske språk langt bedre enn det svenske.

Den største folkevandringen verden har sett foregår i våre dager. Den finner sted i Midtens rike. Siden 1990 har om lag 150 millioner kinesere flyttet fra land til by. Denne utviklingen vil trolig holde seg i et par tiår til. I så fall vil urbaniseringsgraden i Kina gå opp fra vel 40 prosent til godt over 60. Hvilken innsats av ressurser denne utviklingen fører med seg, er ikke lett å beskrive. Men vi ser konsekvensene: høyere priser på råvarer og energi, og økende forurensing. Om ikke lenge vil Kina slippe ut mer CO₂ i lufta enn USA. I tillegg kommer de enorme spenningene som denne utviklingen skaper internt i Kina.²

For noen år siden ble Fremskrittspartiets forslag om å lage et innvanderregnskap – hvem vinner og hvem taper på innstrømming av nye landsmenn? – sett på som meget upassende. Nå er det mer akseptabelt å diskutere saklig og fordomsfritt – så langt man evner

2 For en introduksjon til de utfordringene Kina står overfor økonomisk, se Isachsen (2006).

– spørsmål som har med innvandring å gjøre. På tampen av 2006 uttalte således vår arbeids- og inkluderingsminister at vi må *målrette* innvandringen mer. Det må vel bety at den innvandringen som er bra for oss som allerede bor her, skal prioriteres?

Debatten i Storbritannia har fått ny giv etter at tidligere utenriksminister Jack Straw ba om at muslimske kvinner med slør må ta av seg sløret når de vil snakke med ham på hans kontor. En åpen dialog krever et åpent ansikt. Videre ble nylig en muslimsk lærerassistert sagt opp fordi hun ikke vil ta av seg sløret på skolen. Statsminister Tony Blair har gitt sin tidligere utenriksminister støtte.

Martin Wolf (2006) kaller innvandring for den mest omstridte av alle de utfordringer rike land i dag står overfor.

Decent people do not want to confront the issue, not only for fear of being labelled racist, but because, quite rightly, they do not want to poison relations with fellow citizens,

skriver den velrenommerte spaltisten i *Financial Times*. Med etniske minoriteter som nå snart utgjør ti prosent av Storbritannias befolkning, og med 600 000 polakker, ungarere og andre østeuropeere i landet, mot forventet 30 000, etter utvidelse av EU i mai 2004, har Storbritannia sitt å slite med.

Globalisering og migrasjon

I de senere år har *den internasjonale handelen* vokst omtrent dobbelt så fort som produksjonen i verden. Forhandlinger om ytterligere liberalisering av reglene for internasjonalt varebytte – den såkalte Doha-runden i regi av WTO – brøt sammen ved utgangen av juli 2006. Stridens epler er hvorvidt USA vil dempe subsidieringen av eget landbruk, EU bygge ned tollmurer for slike produkter og u-land legge mer arbeid i å unngå piratkopiering. En særnorsk (eller sær norsk) landbrukspolitikk vil neppe være noen tue som velter noe lass.

Med friere anledning til å flytte *kapital* over landegrensene blir det lettere å la sparingen i ett land finansiere utgifter i et annet. Den globaliseringen av kapitalmarkeder som har funnet sted, har ledet til et underlig resultat; sparing i fattige land finansierer forbruk i rike land. I 2006 var underskuddet på USAs driftsbalanse med utlandet nær 800 milliarder dollar. Så skulle man tro at u-land som sender oppsparte midler ut av landet, ender opp med svakere økonomisk vekst. Men nei, slik er det ikke. Kvalitet teller – ikke bare kvantitet. De realinvesteringer som kapitaleksporterende u-land foretar i

hjemlandet, er av bedre kvalitet – gir langt bedre avkastning – enn investeringer som gjøres i land der finansieringen i stor grad er basert på milde gaver (Se Prasad *et al.* 2006).

Globaliseringen vi i disse dager erfarer, har handel i *oppgaver* som en viktig komponent. Den russiske ingeniøren i Moskva som arbeider med konstruksjon av nye fly for Boeing i Seattle, med relevant erfaring fra produksjon av sovjetiske MIG jagerfly; den engelske professoren som holder forelesning i Cambridge, der tilhørerne er kinesiske studenter i Beijing; eller den indiske sentralborrdamen som sitter i Bangalore og svarer på lokale forespørslers fra folk i Dresden.

Men også *mennesker* rører på seg. Immigrasjon er en særdeles viktig del av globaliseringen. I rene tall er imidlertid flytting av arbeidskraft temmelig beskjeden. Snaue tre prosent av verdens arbeidskraft er innvandrere. Mens hele ni prosent av arbeidstakere i rike land er det. I hovedsak flytter folk fra fattigdom til rikdom.

Betydningen av internasjonal handel, målt ved samlet eksport for alle land i forhold til den totale produksjonen av varer og tjenester på vår klode, nærmer seg 30 prosent. Imidlertid inneholder mange lands eksport betydelige mengder import. Om eksport måles ved merverdien som er skapt innen landet, snarere enn ved salgspriisen, utgjør eksporten om lag 13 prosent av den totale produksjonen i verden (Freeman 2006).

Fra tidlig på 1970-tallet og de neste par tiår beløp utenlandske direkteinvesteringer (FDI, foreign direct investments) seg til beskjedne to–tre prosent av de samlede realinvesteringer i verden. De siste femten årene har direkteinvesteringer over landegrensene vært svært volatile. I år 2000 utgjorde FDI hele 20 prosent av de globale realinvesteringene. Denne toppen hadde trolig sammenheng med innføring av euro og det langt dypere og mer likvide kapitalmarkedet som dermed ble etablert. I 2004 var man tilbake på 7,5 prosent. Målt som andel i investorers aksjeporteføljer utgjør nå utenlandske selskaper om lag 15 prosent av de samlede verdiene, opp fra nesten ingen ting førti år tilbake i tid.

Tallene som vi her har gjengitt, gjenspeiler det forhold at barrierer for flytting av mennesker mellom land ikke har blitt bygget ned i samme tempo som tollmurer er blitt revet, og hindringer for flytting av kapital mellom land er blitt tatt bort.

En konsekvens av sterkere begrensninger på arbeidskraftens bevegelighet er at prisforskjeller over land er enormt mye større for arbeidskraft enn for varer og kapital. Freeman (2006) gir tall som viser at samme type arbeidskraft fort vekk betales tolv ganger så meget i rike land som i fattige, målt i samme valuta. Om lønninger

måles i kjøpekraftsenheter, endres forholdet fra én til tolv, til én til fire–fem. For varer er prisforskjeller over land langt mindre. En Big Mac koster «bare» det dobbelte i et rikt land sammenlignet med i et fattig. Forskjeller i prisen på kapital – på renter – mellom rike og fattige land er enda mindre.

Globaliseringen har ikke redusert lønnsforskjellene i samme grad som pris- og renteforskjeller over land har blitt mindre. Freeman konkluderer slik (2006:151):

Indeed, geographic variation in wages and living standards around the world gives the global economy the appearance of a gated wealthy community consisting of the advanced countries, surrounded by impoverished ghettos, with immigration restrictions preventing the ghetto residents from moving to where their productivity and well-being would be higher.

Ut fra rene effektivitetsbetraktninger er det mer å hente ved økonomisk integrasjon dess større de initielle prisforskjellene er. Om en meter tøy koster ti liter vin i England, men bare én liter vin i Portugal, vil begge land ha stor nytte av internasjonalt varebytte og spesialisering i produksjonen. Når det nå er slik at forskjeller i priser på arbeidskraft til de grader overskygger andre prisforskjeller, betyr det store gevinster i samlet produksjon om man åpnet opp for fri vandring av folk mellom land. Hvorfor ikke da lempe på reglene og gjøre det lettere for folk å flytte fra fattige til rike land?

Økonomiske konsekvenser av migrasjon

Forestillingen om at et land «trenger» innvandrere for å løse økonomiske problemer er stort sett basert på misforståelser. Rett nok øker landets produksjonskapasitet – flere hender i arbeid. Men det gjør også antallet som produksjonen skal deles på – flere munnar å mette. Selv om immigranter gjerne er unge og i arbeidsfør alder, og således bidrar forholdsvis mer til produksjonen, er ikke innvandring noen løsning på den eldrebølgen mange land nå står overfor. Unge innvandrere blir etter hvert eldre, og mange har barn som medfører utgifter for det offentlige. Om man skulle ønske å stabilisere antall pensjonister per arbeidstaker i Frankrike for perioden 1995–2050, ville dette kreve en *årlig* innvandring på 1,7 millioner mennesker.³ Det er mer enn ti ganger så mange som kom i 2001 – da Frankrike mottok 140 000 immigranter.

3 Denne beregningen er foretatt av FN, se Freeman (2006: 155).

Professor Dani Rodrik ved Harvard University har pekt på at om man satset på midlertidig innvandring, dvs. gav oppholds- og arbeidstillatelse for bare tre til fem år, ville fordelene for mottakerlandet være større. Arbeiderne kommer stort sett alene. De reiser hjem før de blir pensjonister.

Men også for innvandrernes hjemland mener Rodrik at en slik modell har noe for seg: Initiativrike arbeidstakere får impulser og læring i et annet miljø. Som de tar med seg hjem. For å sikre at de reiser tilbake til hjemlandet, antyder professoren at man kunne holde igjen en viss prosent av lønnen. Som den enkelte fikk utbetalt ved returen. Da vil arbeidstakeren ikke bare ha med seg ny humankapital hjem, men også finansielle ressurser av et visst omfang.

Innvandring skaper vinnere og tapere i mottakerlandene. Arbeidskraftinnvandring fører til at kapital relativt sett blir en knappere faktor. Det borger for høyere avkastning. Særlig egenkapitalen ser ut til å trives i perioder det innvandringen tar seg opp.

Innenlandsk arbeidskraft som konkurrerer med innvandrernes, ligger an til å tape. Arbeidskraft som er *komplementær* til immigranternes, vil derimot oppleve en bedring i sin avlønning. Om det i hovedsak kommer murere, vil norske murere like det dårlig. Norske malere, derimot, kan ha fordel av slik innvandring. Når murerarbeid blir billigere, tar husbyggingen seg opp. Etterspørselen etter malertjenester stiger. Og malerne kan heve sine priser.

For å demme opp for slike lønnsvridninger bør man sørge for at fordelingen av kunnskaper og ferdigheter hos innvandrerne ikke avviker så mye fra strukturen i utgangspunktet, mener Dani Rodrik. Det betyr at vi bør ta inn både malere og murere. Og også gjerne ingeniører og arkitekter om virksomheten i bygg og anlegg står foran et oppsving.

En annen fordel ved å legge til rette for gjestearbeidere fra fattige til rike land er den økte pengestrømmen som vil gå motsatt vei. Man sender penger hjem. Disse midlene har en annen karakter enn u-hjelp. Det er penger tjent i ens ansikts sved. Sannsynligheten for at de blir sløst bort eller forsvinner i feil lommer, som vi så ofte ser skje med u-hjelpsmidlene, er således langt mindre. På den annen side – som økonomer elsker å si – vil en betydelig innstrømning av utenlandsk valuta kunne føre til en relativ knapphet på den innenlandske valutaen. Resultatet kan bli en uønsket styrking – eller appresiering – av valutaen til det fattige landet. Og innenlandske bedrifter som konkurrerer med utenlandske, opplever tøffere tider.

På meg virker de vurderingene Dani Rodrik her gjør, temmelig urealistiske. Mer enn økonomi er involvert. «Man hat Arbeitskräfte

gerufen, aber es kamen Menschen,» skrev Max Frisch allerede tidlig på 1960-tallet, da arbeidsinnvandringen til Tyskland for alvor tok til.⁴ Den siden av saken synes jeg ikke Harvard-professoren har fått med seg.

Nærmere om amerikanske erfaringer

Befolkningen i USA er etterkommere av innvandrere – og mange av dem, vel 12 prosent, er «ferske» innvandrere selv. Under perioden 1880–1924, som kalles *The Great Migration*, kom det, som nevnt, 24 millioner immigranter til landet. I 1914 var tre av fire arbeidere hos Ford Motor Company født i utlandet.

Helt siden kolonitiden har spørsmålet om assimilering av innvandrere vært et hett tema i debatten. Benjamin Franklin (1706–90) var engstelig for at tyske innvandrere var «the most stupid of their own nation».⁵

I løpet av noen få måneder i 1980 kom det 125 000 cubanere til Miami. Båtflyktninger som fikk lov av Castro å reise. Arbeidsstyrken i byen økte, nærmest over natten, med syv prosent. Virkningene av denne økningen var mindre enn mange hadde forventet. I de etterfølgende fem årene var ikke utviklingen i arbeidsløsheten i Miami særlig forskjellig fra den i Houston og Atlanta. Mer omfattende studier av innvandring i USA peker i samme retning. Om by A har ti prosent flere immigranter enn by B, vil arbeiderne i by A bare erfare 0,2 prosent lavere lønn enn dem i by B.

Disse resultatene har imidlertid nyere forskning satt spørsmålstegn ved. Sett at et par hundre mexicanere flytter til California og bosetter seg i en mindre by. Den økte tilgangen på ufaglært arbeidskraft legger en demper på lønnsnivået. Lavere lønn trekker til seg ny virksomhet og ny kapital fra småbyer i nærheten. Investeringene i nabobyene blir mindre enn de ellers ville ha vært. Produktivitets- og lønnsveksten svekkes. Og forskjellen i lønninger mellom arbeiderne i «innvandrerbymen» og i nabobyene reduseres. Arbeidstakere som får økt konkurranse fra immigrantene, kommer dårligere ut – uansett hvilken by de måtte bo i.⁶

4 Oversatt til engelsk lyder dette velkjente sitatet slik: «We imported workers, but got men instead.» Men originalen, synes jeg, sier noe mer.

5 S. 86 hos Borjas (2005). Tallene i dette avsnittet er i hovedsak fra samme sted.

6 Om USA hadde stengt for innvandring av ufaglært arbeidskraft, ville trolig import av varer produsert av slik arbeidskraft vært større. Noe av det lønnstapet ufaglærte amerikanere erfarer, ville ha skjedd uansett, men da forårsaket av handel snarere enn av innvandring.

Borjas (2005) kan fortelle at i år 2000 bodde hele 30 prosent av mexicanere med formelle jobber i USA. I gjennomsnitt tjente de vel 11 dollar i timen, eller seks ganger så mye som folk med tilsvarende utdannelse gjorde i Mexico. Utdannelsen som innvandrerne fra Mexico har, er gjerne kortere enn den de har som blir igjen. Det er ufaglært arbeidskraft som i stor grad strømmer over grensen. Nærhet gjør emigrasjon mulig.

For indere som bor i USA, er bildet det motsatte. Én promille av alle indere bor i De forente stater. De tjener om lag tilsvarende ti prosent av Indias BNP. Den representative inder boende i USA har således en verdiskapning som er hundre ganger større enn den jevne inder hjemme. Det er de smarte og velutdannede indere som i stor grad ender opp i USA.

Hjerneflukten eller «the brain drain» fra fattige til rike land er omfattende. Hele fire av ti universitetsutdannede tyrkere jobber utenfor landets grenser. Og ni av ti kinesere som studerer i USA, velger å forbli og å arbeide i utlandet i mange år etter endt utdanning.⁷ Her er det snakk om de supersmarte. Folk som kan bidra til at USA beholder sin teknologiske lederposisjon på mange felt. Om lag halvparten av alle dem under 45 år som har doktorgrad i USA er født i andre land.

Hvordan virker denne innstrømmingen av supersmarte utlendinger på amerikanerne? Rent statistisk vurdert blir knapphetsverdien av intelligens mindre når mer importeres. Det skulle svekke incitamentet for amerikanere til for eksempel å gå løs på en doktorgrad. I et mer dynamisk resonnement er det rimelig å tro at de universitets- og forskningsmiljøene som USA – med god hjelp fra utlandske superstjerner – lykkes med å frembringe, virker befordrende også på unge amerikanere som vil satse på en karriere i forskning. Lønn er neppe en uviktig motivasjonsfaktor. Men et stimulerende miljø der dyktige fagfeller trekker og presser hverandre fremover, vil for mange bety mer.

USA, med verdens beste universiteter – mange av dem har rikelige midler, bak hver student på Yale står det et fond på 2,5 millioner dollar – virker som en støvsuger på de smarteste og beste verden over. Indere, kinesere og vietnamesere bidrar til at USA blir

7 Kinesere har et lengre perspektiv på ting enn folk flest. «Det er for tidlig å si,» svarte Kinas statsminister Zhou Enlai, da han en gang ble spurt om hvilke virkninger han mente den franske revolusjon hadde hatt. I 1987 så daværende generalsekretær i Partiet, Zhao Ziyang, hjerneflukten til utlandet som en lagring av «brain power overseas». Deri fikk han rett. Nå kommer velutdannede kinesere tilbake til Midtens rike i strie strømmer, se *The Economist*, 7. okt. 2006, s. 10.

liggende i front rent teknologisk. Samtidig strømmer ufaglærte arbeidstakere inn – mange av dem ulovlig – fra Puerto Rico og Mexico. For amerikanere i de øvre samfunnssjikt – kanskje særlig forretningsfolk – må dette være den beste av begge verdener. Utenlandsk hjernekraft som utvikler ny kunnskap og teknologi. Det skaper gode forretningsmuligheter på sikt. Og utenlandske hender som løpende leverer billige tjenester. Det gjør livet komfortabelt her og nå.

To vanskelige temaer

Menn som flyttet til USA på slutten av 1960-tallet, og den gang var mellom 25 og 34 år gamle, tjente 13 prosent mindre enn sammenlignbare amerikanere.⁸ I 1998 lå innvandrerne, som i mellomtiden sikkert var blitt amerikanske statsborgere, bare tre prosentpoeng bak. De som kom ti år senere startet med mer enn 20 prosentpoeng lavere lønn enn de «innfødte». Tyve år senere – i 1998 – lå de 12 prosentpoeng bak.

Går vi frem til slutten av 1980-årene, ligger nye innvandrere fremdeles vel 20 prosent bak amerikanerne rent lønnsmessig. Men snarere enn å oppleve at denne differansen blir mindre over de neste ti årene, øker den.

Det samme poenget kan belyses med et annet sett av tall. I 1970 var det mindre sannsynlig at innvandrere mottok offentlige overføringer (*cash benefits*) fra det offentlige enn at amerikanere gjorde det. I år 2000 mottok åtte prosent av immigrantene slike overføringer mot mindre enn seks prosent av de innfødte.

På bakgrunn av slike undersøkelser stiller Borjas (2005) spørsmålet om relativt generøse velferdsordninger virker som en magnet på innvandringen i USA. Og fortsetter: «These potential magnet effects raise questions about the political and economic viability of the welfare state.»

Ved Frisch-senteret har tre forskere nylig gjennomført en stor undersøkelse av innvandreres sysselsetting i Norge.⁹ Av immigranter som kom på 1970-tallet, var bare halvparten i jobb i 2000, mot 87 prosent i en gruppe norske menn med samme alder og lengde på utdannelsen (kontrollgruppen). Tre av fire innvandrere uten jobb

8 Tallene her er fra Borjas (2005).

9 «The rise and fall of immigrant employment» heter studien, som er gjennomført av Bernt Bratsberg, Knut Røed og Oddbjørn Raaum. Jeg har nøyed meg med et sammendrag i *Dagens Næringsliv* av 28. oktober 2006, av Enger & Tranøy.

hevet uføretrygd. For mange av dem var denne trygden høyere enn lønnen.

Denne undersøkelsen vitner om en betydelig sterkere magneteffekt for Norge enn for USA. Magneteffekten virker i sin tur som en *seleksjonsmekanisme*. Land med gode velferdsordninger kan ende opp med å trekke til seg de som ikke er like arbeidsvillige. Over tid vil det kunne tære på velferdsstatens fundament – en godt fungerende økonomi der flest mulig er i arbeid. På den annen side; land med godt fungerende arbeidsmarkeder, der den som jobber hardt blir godt belønnet, vil trekke til seg de arbeidsomme. Om det i tillegg er slik at det er dyrt *ikke* å jobbe, i form av gjerrige velferdsordninger, vil trolig denne gunstige seleksjonsmekanismen forsterkes. I så fall vil land med tøffere velferdsordninger kunne ende opp med en sterkere økonomi enn land med snillere ordninger.

Professor Assar Lindbeck hadde tidlig tanker om velferdsstatens holdbarhet på lang sikt. I sine arbeider trekker han frem hypotesen om at innvandrere som velger land med romslige velferdsordninger, vil være relativt kjappe til å benytte seg av dem. Om så er tilfellet, kan liberale regler for innvandring på sikt bidra til å gjøre det mer krevende å holde fast på en generøs velferdsstat.

Videre peker professor Lindbeck på at en form for *endogenisering* finner sted. Tilpasningen til ulike regler endres over tid. Den velferdsstaten som vi lagde på 1960-tallet, fungerte godt under datidens normer og atferd. Den fungerer mindre godt i lys av de endringer i atferd velferdsstatens ordninger selv har vært med på å frembringe. En slik uthuling av grunnlaget for velferdsstaten over tid er Aslam Ahsan, som selv kom til Norge i 1971, inne på i en kommentar til hva de norske forskerne fant om innvandreres synkende deltakelse i arbeidsmarkedet: «Kunnskap om rettigheter har tatt over der vi følte en plikt til å gi noe tilbake til samfunnet.»

Lettere blir det ikke om byråkratene som skal se til at regelverket overholdes, selv blir slappe i fisken. Lindbeck sammenfatter det hele slik:

Den dagen den «lutherske etikk» mister sin kraft, og «prøysserdisiplinen» ikke lenger preger dem som kontrollerer systemet, har velferdsstaten problemer (Lindbeck 1995: 13).

Litteratur

- Enger, C. & T. Tranøy (2006) «De kom for å jobbe...», *Dagens Næringsliv* 28. oktober.
- Freeman, R. B. (2006) «People flows in globalization», *Journal of Economic Perspectives* (2): 145–70.
- Huntington, S. P. (1997) *The clashes of civilizations and the remaking of world order*. London: Simon & Schuster.
- Isachsen, A. J. (2006) «Økonomiske utfordringer i Kina», *Økonomisk forum* (3): 1–9 (<http://home.bi.no.fag87025/pdf/samfunnsokonomene.mai.2006.pdf>).
- Lindbeck, A. (1995) «Hazardous welfare-state dynamics», *American Economic Review*, May: 9–15.
- Prasad, E., R. Rajan & A. Subramanian (2006) «Foreign capital and economic growth», IMF Research Department, August 11.
- Rachman, G. (2006) «Hysteria, hypocrisy and the world's immigration hordes», *Financial Times* 12 september.
- Rodrik, D. (2005) «Feasible globalization» i M. M. Weinstein (red.) *Globalization What's new?* New York, NY: Columbia University Press.
- The Economist* (2006) «The battle for brainpower. A survey of talent», 7. oktober.